

Forfatter Nasim Nazari om Tamara Marbl Jokas utstilling

Kunstbanken senter for samtidskunst 29.08.-11.10.2026

Tamara – minne, tilhørighet og det som blir igjen

For meg er møtet med Tamaras kunst noe mer enn en rent kunstnerisk erfaring. Det er noe i den knuste betongen, metallet, sprekke og fragmentene, som om de var revet løs fra et sted, som vekker noe dypt personlig i meg: erfaringen av migrasjon, erfaringen av krig og frykten for å miste et land man ikke lenger bor i, men som man fortsatt føler en sterk tilhørighet til.

Tamara viser oss ikke dette i en direkte fortelling. Hun skildrer ikke soldater, våpen eller slagmarker. I stedet viser hun oss det som blir igjen når bildene av krigen forsvinner: det sårede materialet, jorden, hjemmet og et minne som må fortsette å leve blant ruinene.

I arbeidene hennes er materialet aldri bare materiale. Betong kan være et hjem, en by, et landskap. Det representerer noe vi forestiller oss som solid, som noe som skal bli stående. En stor del av den moderne sivilisasjonen er bygget på nettopp denne forestillingen: at vi kan skape en stabil og forutsigbar verden, og at vi gjennom arkitektur, teknologi og rasjonalitet kan holde det ustabile på avstand.

Men Tamaras betong er knust. Og kanskje er det derfor jeg stopper opp.

Migrasjon forandrer forholdet vårt til steder. Ting som en gang var så selvfølgelig at vi knapt la merke til dem, får en annen betydning på avstand. En gate vi en gang bare gikk gjennom, kan på avstand bli en del av det vi kaller hjemlandet. Et hus, et torg, en lyd, kan plutselig bære en del av fortiden vår. Mennesket forlater et sted, men stedet forlater ikke nødvendigvis mennesket.

Gatene, språket, lydene, menneskene og minnene blir værende i oss. Noen ganger blir de til og med sterkere jo større avstanden blir. For den som har migrert, kan hjemlandet bli en slags indre geografi: et land som ikke lenger bare finnes på kartet, men som fortsetter å eksistere i hukommelsen.

Men krigen gjør dette forholdet mer brutalt. For den som har reist, lever ofte med en forestilling om at noe fortsatt finnes der man forlot det. Selv om man ikke kan, eller ikke ønsker, å vende

tilbake i dag, finnes fortsatt muligheten for å gjøre det en dag. Krigen truer plutselig også denne muligheten.

Spørsmålet er ikke lenger bare: «Kan jeg vende tilbake?» Et enda vanskeligere spørsmål oppstår:

«Hvis jeg en dag vender tilbake, vil det fortsatt finnes noe å vende tilbake til?»

Det er her Tamaras knuste betong, for meg, blir noe mer enn et uttrykk for kunstnerens personlige erfaring. Den begynner også å si noe om den moderne verden. Moderniteten bar med seg et løfte om at mennesket skulle få stadig større kontroll over verden. Men den moderne historien har avdekket en brutal motsigelse: Den samme rasjonaliteten og den samme teknologiske utviklingen som har økt vår evne til å bygge, har også gjort det mulig å ødelegge i en skala vi aldri tidligere har sett.

I Tamaras arbeider kommer denne motsigelsen til syne, ikke som en abstrakt filosofisk diskusjon, men i selve materialet. Betongen, dette symbolet på den moderne verdens soliditet, ligger knust foran oss. For meg peker den knuste betongen samtidig utover modernitetens brutte løfte og mot noe langt mer menneskelig. Den kan en gang ha vært veggen i et hjem, et sted der et levd liv har satt sine spor. Mellom slike vegger finnes minner, relasjoner, kjærlighet, tap, barndom og forventninger. Når krigen ødelegger et hjem, er det derfor mer enn en fysisk bygning som går tapt. Noe av den verdenen menneskene har skapt og levd i, forsvinner sammen med den.

Krigens politiske språk er som regel ute av stand til å uttrykke dette. Stater snakker om «nasjonal sikkerhet», «avskrekking», «strategiske mål», «territoriell integritet», «seier» og «nederlag». De tegner piler på kart, fargelegger områder og oppgir antall angrep og drepte. Mennesker blir til tall, og byer blir til punkter på et kart. Men for den som hører til stedet bak dette punktet på kartet, er virkeligheten en helt annen. Bak dette punktet kan det ligge en hel barndom. Det kan være stedet der språket, minnene og forståelsen av hvem man er, har fått form. Det som for en person er navnet på en by i nyhetene, kan for en annen være en del av selve identiteten.

Det er her Tamaras arbeider, for meg, beveger seg fra minner til tilhørighet. Tilhørighet til steder vi kanskje ikke lenger bor på. Tilhørighet til et land vi kan kritisere og forlate, men som fortsatt er en del av oss. Når dette landet blir ødelagt, kan vi kjenne det som et sår i oss selv. I denne

forstand blir materialet i Tamaras arbeider en form for arkiv. Men ikke et offisielt arkiv av den typen stater og institusjoner skaper. Snarere et arkiv over de små, personlige tingene som likevel kan bety så mye: et stykke betong, en såret overflate, en ødelagt gjenstand. Ting som bærer med seg historier det ikke finnes plass til i de offisielle fortellingene. Og det er her minnet blir politisk.

Makt handler ikke bare om hvem som får definere nåtiden. Makt handler også om hvem som får forme fortiden. Hvilke kriger som skal huskes, hvilke ofre som skal bli sett, hvilke ødeleggelser som får plass i historiebøkene, og hvilke lidelser som forsvinner inn i glemselen, er en del av minnets politikk. Derfor må vi gå videre fra spørsmålet «Hva husker vi?» og spørre: Hvem bestemmer hva som er verdt å huske?

Dette spørsmålet har fått enda større betydning i vår tid, fordi vi møter krigen gjennom en strøm av bilder som tidligere generasjoner aldri opplevde. I noen dager eller uker fyller ødeleggelsene skjermene våre. Vi ser sammenraste bygninger, døde kroppar og mennesker på flukt. Så kommer den neste krisen, og et nytt bilde erstatter det forrige.

Det som for noen var ødeleggelsen av hele deres verden, blir for resten av verden en nyhet som ikke lenger er «ny». I denne endeløse strømmen av bilder blir selv ødeleggelsen konsumert. Men materialet følger en annen rytme. Tamaras betong kan ikke sveipes bort med en finger. Den er tung. Den er fysisk. Den blir værende foran oss. Og kanskje er nettopp det at den blir værende, i seg selv en form for motstand: motstand mot glemselens hastighet.

Kunsten kan kanskje ikke bringe tilbake det krigen har ødelagt. Den kan ikke gjøre et ødelagt hus til det hjemmet det en gang var, bringe de døde tilbake eller gjenopprette en tapt geografi. Men kunsten kan forhindre at alt reduseres til tall, nyheter og flyktige bilder. Den kan bevare noe, selv om det bare er et knust fragment. For den som har migrert, og som noen ganger bare har minnene igjen som bånd til hjemmet, kan denne tanken berøre noe dypt. Kanskje kan vi ikke redde alle stedene vi har vært glad i. Kanskje kan vi ikke stanse all ødeleggelse. Men så lenge vi fortsatt kan huske, finnes det noe verken krigen eller makten helt kan ta fra oss.

For kanskje er minnet det siste landet vi bærer med oss.